

PIONERERNE I DANSK PSYKOANALYTISK SELSKAB

Gudrun Bodin

Dansk Psykoanalytisk Selskab blev grundlagt 1957 af Nils Nielsen, Thorkil Vangaard og Erik Bjerg Hansen. Artiklen tager udgangspunkt i de tre grundlæggeres skriftlige produktion og viser at de alle tre var klassiske psykoanalytikere, men at gruppen aldrig blev i stand til at organisere en uddannelse. Mentalt forekom Vangaard primært at have fungeret i den fallisk-narcissistiske position, og var derfor ikke i stand til at formidle psykoanalyse på en måde, som fik interessen at vokse. De to andre syntes bedre at være i stand til at fungere i en psykoanalytisk position og bidrog dermed til, at der senere kom gang i en psykoanalytisk uddannelse. De var dog ikke i stand til at forhindre Vangaard i at udgive 'psykoterapi ad modum Vangaard' for at være psykoanalyse og var dermed indirekte ansvarlige for at udviklingen af klinisk psykoanalyse blev forsinket i Danmark.

Dansk Psykoanalytisk Selskab blev en del af 'The International Psychoanalytical Association' (IPA) i 1957. Det danske selskab blev grundlagt af den svenske psykoanalytiker Dr. Nils Nielsen og danskerne Dr. Thorkil Vangaard og Dr. Erik Bjerg Hansen. Men ligesom mange andre selskaber i International Psychoanalytical Association havde det danske selskab startvanskeligheder. Ved at beskrive de tre grundlæggeres skriftlige produktion, vil denne artikel prøve at belyse, hvordan de hver især kan have bidraget til nogle af de problemer, som specielt kendetegnede situationen i Danmark, og vise hvilke konsekvenser disse pionerer fik for den psykoanalytiske uddannelse. Men først en beskrivelse af organisationen 'International Psychoanalytical Association' (IPA) og hvordan Dansk Psykoanalytisk Selskab startede.

International Psychoanalytical Association (IPA)

Freud stiftede i 1910 'International Psychoanalytical Association' (IPA) for at opbygge et net af lokale grupper, som skulle kunne påtage sig an-

Gudrun Bodin er cand.psych. (1971) ph.d. (2000) med afhandlingen »On integrating psychoanalytic theories and technique – a contribution to Danish clinical psychoanalysis«. Træningsanalytiker og president-elect i DPAS. Privatpraktiserende.

svaret for den psykoanalytiske uddannelse. Freuds intention med de lokale grupper var, at man her skulle give instruktion i, hvordan psykoanalyse skulle udøves, og grupperne skulle have autorisation til at uddanne vordende psykoanalytikere. Han ønskede med andre ord en kvalitetssikring af det psykoanalytiske arbejde. Den uddannelsesmodel, som han udviklede, bestod af tre dele: en personlig analyse (træningsanalyse eller 'læreanalyse'), teoretiske seminarer og supervision af træningskasus. Uddannelsen består i dag stadig af disse tre dele. Udviklingen er dog gået i retning af, at psykoanalysen er blevet mere omfattende og dybgående, hvilket betyder, at uddannelsen tager længere tid. I dag ca. 10 år.

IPA har udarbejdet love, regler og procedurer med henblik på at modne grupper til at blive en del af IPA, for at blive et såkaldt 'component society', hvilket indebærer et selvstændigt uddannelsesansvar. I følge IPA's love af 1998, kan en gruppe bestående af mindst fire IPA medlemmer ansøge IPA om status som 'studiegruppe'. Som studiegruppe skal gruppen have en sponsorkomite, som er behjælpelig med at udvælge kandidater til træningen, vurdere kandidaternes udvikling og fremskridt, udarbejde planerne for den teoretiske undervisning og det videnskabelige program, ligesom den skal være med til at udvælge træningsanalytikere og forestå uddannelsen af dem. Når gruppen er vokset til 10 medlemmer eller mere, kan den søge om status som 'provisional society', hvilket indebærer et midlertidigt selvstændigt ansvar for et træningsinstitut, hvor IPA kommer på inspektion (site visits). Når gruppen gennem en længere periode har vist sig kompetent som uddannelsesinstitut, opnår den status som selvstændigt 'component society'. Ligesom udviklingen er gået i retning af længere, mere tidskrævende psykoanalyser, tager det nu omstunder flere decennier, inden en studiegruppe bliver accepteret som en del af IPA, bliver et component society¹.

Dansk Psykoanalytisk Selskab

I 1953 oprettede IPA en dansk studiegruppe sponsoreret af Svensk Psykoanalytisk Forening. Dr. Nils Nielsen skulle sammen med Dr. Thorkil Vanggaard og Dr. Erik Bjerg Hansen lede den danske studiegruppe. Til gruppen hørte i alt 8 medlemmer (Eissler 1954), og to år senere var den vokset til i alt 10 medlemmer (Eissler 1956). Medlemmerne måtte jævnligt rejse til Stockholm for at deltage i møder der. Det var en aktiv gruppe

1 F.eks. blev den græske gruppe accepteret som 'Study Group' i 1982 og som 'Provisional Society' i 1998.

pe, som markerede sig i forbindelse med 100 års jubilæet for Freuds fødsel i 1956². Alle medlemmer havde til lejligheden forfattet en kronik til en dansk eller svensk avis. Ved verdenskongressen i Paris 1957 blev gruppen accepteret som component society. Således fik den status som en del af IPA efter kun at have fungeret som studiegruppe i 4 år. Målt med nutidens øjne havde det danske selskab således en flyvende start. Men det skulle vise sig, at det nybakte danske selskab ikke umiddelbart var i stand til opbygge en uddannelse, og der kom til at gå mere end et decennium, inden en egentlig uddannelse begyndte at tage form.

Ved kongressen i Paris blev det danske selskab opfordret til at arrangere den følgende verdenskongres i København. Selskabets første formand, Thorkil Vanggaard, takkede for æren og gav udtryk for, at det ville være et incitament for det nyfødte selskab til at modnes og udvikle sig (Eissler 1958). Verdenskongressen i København 1959 blev en så stor succes, at selskabet blev bedt om at arrangere endnu en kongres i 1967. Men tilsyneladende blev det nybakte selskabs vellykkede start som kongresarrangør begyndelsen til, at det mere udvikledes og modnedes i retning af en selskabelig forening end til et psykoanalytisk uddannelsesinstitut og hjemsted for udøvende psykoanalytikere. Formanden for Dansk Psykoanalytisk Selskab 1968 - 1972, Dr. Ebbe Linnemann, har fortalt, at selskabet i begyndelsen nærmest fungerede som en frimurerloge, hvor man holdt sammen over for den fjendtlighed, som herskede i den psykiatriske verden i relation til psykoanalyse. Medlemmerne mødtes en gang om måneden over et godt måltid og diskuterede emner inden for filosofi, teologi og litteratur, som havde tilknytning til psykoanalyse³. Eftersom næsten ingen af selskabets medlemmer havde klinisk psykoanalyse som primær beskæftigelse, men arbejdede som psykiatere eller psykologer i offentlige tjenester, havde deres psykoanalytiske arbejde mere karakter af fritids- og hobbyaktivitet.

Thorkil Vanggaard var den dominerende skikkelse indtil sidst i 60erne, hvor hans interesse for psykoanalysen begyndte at svinde, og han trak sig som formand. Under Vanggaards formandsperiode havde Erik Bjerg Hansen været næstformand. Men i en alder af kun 53 år døde Bjerg Hansen

2 Jeg er taknemmelig overfor Dr. Nielsens enke, Fru Gunda Nielsen, som under et interview den 14. marts 1998, har ladet mig se de bøger og artikler, som Nils Nielsen har skrevet, samt de avisartikler, som hun er i besiddelse af om Nielsen. Hun har samtlige kronikker i sin samling.

3 I et interview den 26. marts 1998 forklarede Ebbe Linnemann, at man intet behov havde for at udvide kredsene. 'Man anså sig ikke at være missionærer'. At selskabet kun havde to kandidater, gav derfor ikke anledning til bekymring. De to kandidater var Henning Paikin og John Vitger. Fra denne periode af selskabets historie eksisterer der ingen referater.

efter en hjerneblødning 1971. Nielsen havde forladt Danmark i 1955, men praktiserede som psykoanalytiker i Malmø. I begyndelsen af 70'erne var ingen af de tre grundlæggere således mere aktive i København, og det indebar, at selskabet kom ind i en ny fase. Det fik 'en ny begyndelse'.

To af Nils Niensens analysander i Malmø, Stefan Balint og Hans Lejonkvist, havde søgt selskabet om at organisere en uddannelse med teoretiske seminarer i København. Baggrunden for deres ønske var, at de dermed kunne blive fritaget for den lange rejse til Stockholm for at få deres uddannelse. Professor ved Lærerhøjskolen, Reimer Jensen, tog opfordringen op i 1975, og sammen med Folmer Arnsø, Bengt de Linde⁴, Andre Myschetzky, Henning Paikin og John Vitger fungerede han som lærer for det første hold kandidater⁵. Tre år senere startede endnu et kandidathold⁶, og herefter er nye hold startet først hvert tredje år og senere hvert andet. Med kandidater med bopæl på begge sider af Øresund er Dansk Psykoanalytisk Selskab blevet et Sydskandinavisk Uddannelsesinstitut og en pioner med hensyn til samarbejde hen over Øresund.

Thorkil Vangaard blev endelig udmeldt af selskabet 1984. Hans udtræden af selskabet faldt sammen med, at der blandt medlemmerne opstod et øget interesse for psykoanalytisk efteruddannelse. Der var en stigende erkendelse af, at den danske psykoanalytiske uddannelse haltede bagefter i forhold til den internationale standard. Således har selskabet gennem de sidste 15 år jævnligt haft besøg af en række internationalt fremtrædende analytikere. Selskabets æresmedlemmer Dr. Ronald Baker (London), Dr. Janice de Saussure (Genève), Dr. Martin Miller (London) og Dr. Michael Feldman (London) er f.eks. alle kommet regelmæssigt til Danmark for at give kliniske seminarer i moderne former for psykoanalyse og supervise-re medlemmer og kandidater i deres psykoanalytiske arbejde.

De tre grundlæggere

Psykoanalysen har efter Freuds død i 1939 udviklet sig til en pluralistisk teori, hvor der ikke er én form for psykoanalyse, men mange. Udover 'klassisk psykoanalyse' er der ego-psykologi, forskellige former for objektrelationsteorier og selvpsykologi. De forskellige psykoanalytiske skoler varierer med hensyn til perspektivet på det indre psykiske liv, og for-

4 Som den eneste i denne gruppe arbejdede Bengt de Linde udelukkende i privat praksis.

5 Udover Stefan Balint og Hans Lejonkvist bestod holdet af Lennart Bryngelsson, Eva Hansen (Malmø) og Martin Lotz (Kbhvn).

6 Holdet bestod af Pier Bertolani (Malmø), Ylva Borulf (Lund), Erika Bryngelsson (Malmø), Anna Danielsson Berglund (Lund), Anne Jøhnik (Kbhvn), Merete Katznelson (Kbhvn), Ulf Ståhlberg (Malmø) og Thorkil Sørensen (Kbhvn).

skellene viser sig først og fremmest i teknikken. Ofte er teorierne ubevidste rationaliseringer af den teknik, som analytikeren har lært af sin egen træningsanalytiker, sine supervisorer og andre lærere, og som analytikeren siden har gjort til sin egen (Sandler 1983, 1992). Den måde, som de tre grundlæggere af Dansk Psykoanalytisk Selskab underviste og formidlede psykoanalyse til deres kandidater, kom altså til at præge deres efterfølgere, dvs. senere generationer af psykoanalytikere. Denne artikel vil derfor nærmere studere de tre grundlæggere, især deres måde at tænke på, som den kommer til udtryk i deres skriftlige psykoanalytiske produktion. Formålet med undersøgelsen vil være at prøve at forstå, hvorfor det danske selskab haltede bagefter og ikke fulgte med i den internationale psykoanalytiske udvikling.

Nils Nielsen (1905 - 1990)

Den svenske psykoanalytiker Dr. Nils Nielsen⁷ blev inviteret til Danmark i 1949 – en tid, hvor interessen for psykoanalyse var stor. Der havde allerede i mellemkrigsårene været et gruppe omkring Sigurd Næsgaard, som uden held havde søgt om at blive godkendt af IPA (Korsaa 1989). Med USA som forbillede, hvor psykoanalysen var et væsentligt grundlag for psykiatrien, var det lykkedes overlægerne Paul Reiter og Geert Jørgensen på Kommunehospitalet at oprette en speciel stilling til Nielsen med det formål, at han her skulle uddanne danske læger i psykoanalyse.

Nils Nielsen havde sin uddannelse fra Stockholm og her gået i analyse hos Alfild Tamm. Alfild Tamm havde sin psykoanalytiske uddannelse fra Wien og havde haft flere korte analyser hos Paul Federn, Helene Deutsch og August Aichhorn (Moore 1978). Alfild Tamm var pioner i flere henseender. Udover at hun var den første kvindelige psykiater og psykoanalytiker i Sverige, var hun også en af initiativtagerne i 30'erne til at forsøge at få IPA til at anerkende en nordisk psykoanalytisk forening. Her deltog også Nils Nielsen, ligesom han også deltog i stiftelsen af RFSU, en pionerbevægelse med det formål at sprede seksualoplysning i Sverige.

Da Nils Nielsen ankom til København, blev han modtaget med store forventninger⁸. Ægtefællerne Nielsen havde købt hus på Frederiksberg, og

7 Fru Gunda Nielsen har fortalt at det danske efternavn havde Nielsen fået fordi at hans far var født i Danmark. Han voksede dog op sammen med sine forældre i Gøteborg.

8 I et avisinterview 1949 'Nyt fremstød mod kroniske neurose' forklarede Paul Reiter på spørgsmålet om, hvorfor man havde hentet en analytiker fra Sverige: "Fordi vi skal have en virkelig kapacitet og har ingen herhjemme, der kommer på højde med Dr. Nielsen, selv om der er danske læger, der beskæftiger sig med psykoanalyse".

Nielsen startede med at have tolv kandidater i analyse, organiserede teoretiske seminarer for den samme kandidatgruppe, og havde senere dem alle i supervision⁹. Denne måde at starte en psykoanalytisk gruppe var ikke ualmindelig dengang. I 1934 havde Freud f.eks. sendt Ludwig Jekels til Stockholm for at starte en psykoanalytisk uddannelse i Sverige (Moore 1978). Ligesom Nielsen var han også træningsanalytiker, leder af teoretiske seminarer og supervisor for den samme gruppe af personer, og han blev ligeledes mødt med store forventninger. Der opstod dog spændinger pga. overføring – modoverførings-konflikter mellem gruppens medlemmer uden for det analytiske rum, og allerede efter tre år forlod Jekels Stockholm. Han indrømmede ved afrejsen, at der var betydelige problemer i gruppen. Nielsen blev 5 år i Danmark. Ifølge Gunda Nielsen var Nielsen leder af den danske studiegruppe, men afrejsen skyldtes, at Nielsen syntes, at han havde fuldført sin mission i DK. Han mente også, at de to danskere, Vanggaard og Bjerg Hansen, naturligt skulle tage over, når de nu var kommet hjem igen. Han mente også, at de to havde fået en bedre uddannelse end han selv.

Nielsen havde publiceret såvel bøger som artikler inden for området 'seksualoplysning'¹⁰, men i 1954 udkom han med en bog på svensk *Psykoanalys till Husbehov*, hvor han informerede lægmænd om psykoanalyse. I denne bog røber Nielsen, at hans opfattelse af psykoanalyse er den klassiske, hvor det handler om gennem arbejdet med de frie associationer og udviklingen af overføringsneurosen at blive bevidst om modstand og opløse fortrængninger. Nielsen havde i bogen mange henvisninger til forfattere fra tilgrænsende områder som litteratur, filosofi, etnologi og religion, men påfaldende få henvisninger til psykoanalytiske kollegaer. I bogen udtaler han sig også om kvaliteten af det psykoanalyse arbejde i Danmark, og han var særdeles kritisk:

(I Danmark) findes en hel hær af grænseløst inkompetente, fremfusende og højt råbende 'psykoanalytikere' som ikke har anden uddannelse end at de nogle måneder har 'gået i analyse' hos en staldbroder, men kan alligevel findes i f.eks. telefonbogen under rubrikken 'Psykoanalytikere' (min oversættelse).

9 I et avisinterview 'For få ægtefæller taler ud indbyrdes' fortalte Nielsen om sit arbejde på Kommunehospitalet. Ifølge Gunda Nielsen var de tolv kandidater som gik hos Nielsen, følgende: Folmer Arnsø, Dahlsgaard, A.-M. Dideriksen, Bodil Farup, Mary Fallesen, Willy Højer-Pedersen, Ole Jensen, Reimer Jensen, Bengt de Linde, Ebbe Linnemann, K. Rasmussen og Paul Reiter.

10 Bl.a. *Impotence* (1946), oversat til tysk (1948). *ABC för ett lyckligt äktenskap* (1947)

I den tid, Nielsen boede i Danmark, skrev han flere kronikker i Politiken, hvor han ligeledes kritiserede uddannelsesstandarden hos danske psykologer og psykiatere. I 'Specialister og kvaksalvere' (21-3-1952) hævdede han, at tusinder af psykisk syge blev behandlet af kvaksalvere, og han angreb myndighederne for ikke at give uddannelsesmuligheder for virkeligt sagkyndige. I en anden kronik 'Psykologiens forfald' (24-11-54) skrev han:

Der er desværre inden for moderne psykiatri og psykologi alt for meget, der er 'kvasi-' – og menig mand bør have ret til at vide det. Sigmund Freud lærte sine elever at sige til hver ny patient: 'Jeg kan på ingen maade garantere at helbrede Dem.' Denne virkelighedstro og ærlige holdning har dog næppe bredt sig til de tilgrænsende fag; i stedet har man på grundlag af en – i mine øjne fejlagtig – tro på suggestionens betydning, undertiden vel også af ren enfoldighed, praktiseret en løftepolitik, man ellers kun finder magen til under en valgkampagne.

Det er ingen ende paa det gode visse populærskribenter lover os: sindssygdomme og neuroser kan i almindelighed forebygges eller helbredes; livsglæde og harmoni er til fals for en billig penge: krig, mord, selvmord og skilsmisser kan forhindres.

Og alt imens gaar verden sin vante gang, og selv for den langsomst opfattende gaar det efterhaanden op, at alle disse løfter er hule og tomme som en tromme. Det er gaaet inflation i de psykologiske videnskaber; det, man har opnaaet, staar ikke i noget rimeligt forhold til det, man har stillet i udsigt.

I avisinterviewet 'For faa ægtefæller taler ud indbyrdes' havde Nils Nielsen udtalt, at det var let at få kontakt med danskere, men at den virkelig varme kontakt fandt man ikke så ofte. Dette gjaldt især i forholdet mellem mand og kvinde. For en svensker var det overraskende at se, hvor smilende og venligt man omgikkes hinanden. Danskere kom ikke så let op at kives, og Nielsen stillede spørgsmålet om det var, fordi de ikke ville eller ikke kunne. Nielsen fortalte også i interviewet om planer om at rykke ind på universitetet med forelæsninger og et ønske om at arbejde på en bredere front, når de to danske doktorer Vanggaard og Færgemann vendte hjem fra USA. Tilsyneladende blev planerne aldrig realiseret, og Nielsen fik universitetspsykologer og psykiatere som sine modstandere på grund af sin offentlige optræden. Ifølge E. Linnemann trivedes Nielsen ikke i Danmark, og hans danske kolleger oplevede ham som stiv, patetisk, florumvunden og uden humor. Han levede således op til danskernes karikatur af en svensker. Den hæmning over for aggressioner som Nielsen mente, at danskere skulle lide under, blev tilsyneladende overvundet i forbindelse med kronikken 'Psykologiens forfald'. Den udløste mange reaktioner og

førte til skarpe indlæg mod Nielsen. Bl. a. fra professor i psykiatri, Villars Lunn, som afviste kronikken, som han mente indeholdt uanvendelige generaliseringer, var skrevet med et nytestamentligt patos, og han efterlyste konkrete eksempler. Tilsyneladende havde Nielsen svært ved forstå dansk debatform, og hans sproglige stil blev en hindring for, at indholdet i kronikken blev taget alvorligt. Han kom ikke igennem med det budskab, han havde, som ellers set med nutidens øjne var rimeligt nok. F.eks. kritik af behandlingen af neurotiske (ikke psykotiske) patienter med elektrochock. Men i sit svar til V. Lunn skrev Nielsen netop igen på den måde, som han var blevet kritiseret for, generaliserende og følelsesladet:

Hvad der har slaaet mig med rædsel, er, hvor ofte de neurotiske (ikke sindsyge) patienter blev udsat for grove psykiatriske behandlingsmetoder som f.eks. elektrochock, og hvor stor skade denne behandling har medført.

I 1954 publicerede Nielsen en artikel i *International Journal of Psychoanalysis*: 'The dynamics of training analysis'. Artiklen var skrevet til verdenskongressen i London 1953 og blev holdt som foredrag i forbindelse med et symposium om uddannelsen af psykoanalytikere. Det var en lille artikel på kun tre sider, hvor Nielsen mente at udvælgelsen af kandidater til uddannelsen måske var et større problem end selve uddannelsen. Hans udgangspunkt var, at der var sket en forandring med hensyn til motiverne til at ønske den psykoanalytiske uddannelse. Modsat nogle årtier tidligere, hvor det var idealister som ønskede at blive psykoanalytikere, var der nu flere, som så uddannelsen som et skridt i karrieren. De havde ikke behov for forandring, fordi de ikke led under symptomer, og i disse tilfælde ville psykoanalyse være som at 'skubbe til et bjerg med en hårnål'. På den anden side måtte ansøgeren til uddannelsen heller ikke have symptomer, som medførte, at han eller hun var uegnet til uddannelsen som analytiker. Derfor foreslog Nielsen, at man skulle arbejde på at finde ud af, hvilken type neurotiker som specielt egnede sig til træningsanalyse, og hvilke symptomer som gav bedst prognose. Videre mente han, at i forhold til de ikke-neurotiske uddannelseskandidater måtte man acceptere, at de ikke kunne analyseres i dybden, men at målet med deres træningsanalyse kunne være at give dem en personlig oplevelse af, hvordan deres ubevidste fungerer. Foredraget ved kongressen må have vakt opmærksomhed og interesse. Nielsen blev f.eks. kontaktet i London af analytikere, som inviterede ham til at komme til Brasilien og til at stå for uddannelsen af analytikere der. Ifølge litteratursøgningsprogrammet PEP Archieve 1 er der senere flere som har refereret til Nielsens artikel.

Nielsen accepterede i første omgang det brasilianske tilbud, men besluttede på vej til Sydamerika i 1955 først at gøre et ophold på Madeira for at lære portugisisk. Her blev han imidlertid alvorligt syg, og vendte

derfor hjem og bosatte sig i Malmø. Ved kongressen i København 1959 holdt Nielsen foredraget 'Value judgements in psychoanalysis' (1960). I dette mener Nielsen, at der er sket en forringelse af værdisystemet blandt psykoanalytikere. Med udgangspunkt i en medicinsk model ser psykoanalytikerne sig som objektive videnskabsmænd søgende efter 'sandhed', og de forestiller sig, at de er i stand til undlade at fælde værdidomme. Men som terapeut mente Nielsen, at det var nødvendigt at gøre sig sit eget værdisystem klart. Såfremt en analytiker udelukkende har en videnskabelig indstilling, mente Nielsen, at vedkommende ville være en dårlig terapeut, og skrev også, at de nok ikke ville kunne klare sig økonomisk, med mindre de var ansat på en institution. I artiklen advarede Nielsen mod nye former for terapi, som lagde mere vægt på pædagogiske metoder og rådgivning. Artiklen indeholder mange associationer og tankespring til emner inden for filosofi, fysisk og religion, men ingen referencer til psykoanalytiske kollegaer. I forhold til artiklen fra 1954 forekommer den rodet, og på grund af mange generaliseringer kommer budskabet ikke særlig klart frem.

Nils Nielsen rapporterede også fra kongressen i København 1959 til *Sydsvenska Dagbladet*. I en artikel (5-08-59) skrev han, at der ikke var nogen form for sund fornuft i at samle tusindvis af mennesker, som kunne finde på bedre ting at gøre, end at blive fodret med foredrag dagen lang og om aftenen få helbredet ødelagt ved stående at spise en kostbar men svært fordøjelig mad. Han omtalte Anna Freud som kongressens prinsesse, og hun var måske den eneste i den store forsamling, som turde tale et enkelt og naturligt sprog uden fagudtryk. Han nævnte desuden, at der eksisterede en ulykkelig uenighed mellem psykoanalytikerne, som stort set kunne symboliseres gennem navnene Freud og Klein. Forskellen mellem dem, forklarede han, var, hvor de lagde tyngdepunktet. Freud lagde det i kravlealderen, mens Klein mente, at gådens løsning var at finde hos spædbarnet. Han mente samtidigt, at Melanie Klein ikke var så let at afvise, selv om hendes lære på de fleste mennesker virker som det rene vanvid. Problemet var bare, at såfremt Klein havde ret, var Freud forkert på den i det væsentlige.

Artiklen giver klart indtryk af, at Nielsen ikke befandt sig godt ved den kongres, som Vanggaard var arrangør af. 'Maden var svær at fordøje', og der var ulykkelige spændinger, som man ikke kunne tale om. Han forstod, at psykoanalysen var i en brydningstid, og at tyngdepunktet ville kunne komme til at flytte sig. I sit foredrag gav Nielsen udtryk for en følelse af, at udviklingen gik i den forkerte retning, og at psykoanalysen som behandlingsform var truet. Ifølge hans kone var Nils Nielsen skuffet over ikke at få mere respons på sit foredrag. Thomas Szasz, New York, skrev dog efter kongressen et anerkendende brev om Niensens artikel. I et svarbrev fra den 22-06-1961 uddybede Nielsen sin opfattelse, at den helende faktor i psykoanalysen var analytikerens ønske om at hele. Han gav udtryk for, at konsekvenserne af hans opfattelse var revolutionerende, men

indrømmede, at det kunne se ud som en helt irrationel, anti-videnskabelig holdning.

I begyndelsen af 60'erne trak Nielsen sig som medlem af både den svenske og danske psykoanalytiske forening. Gunda Nielsen forklarede, at baggrunden var, at hendes mand var skuffet over den organiserede psykoanalyse. Således isolerede Nielsen sig i forhold til kollegerne, men han fortsatte med at praktisere i Malmø som psykoanalytiker. Indirekte kom han til at spille en vigtig rolle i forbindelse med, at den psykoanalytiske uddannelse fik en ny begyndelse i 70'erne. Det var ham, der hjalp to af sine analysander til at tage kontakt med Reimer Jensen og til at anmode det danske selskab om at organisere en uddannelse. Hans betydning for Dansk Psykoanalytisk Selskab har været stor, først og fremmest fordi mange af Niensens analysander har fortsat med at praktisere som psykoanalytikere og har produceret nye medlemmer. 70% af selskabets medlemmer er 1-, 2- eller 3-generationsanalytikere efter Niels Nielsen.

Gennem sine artikler fremtræder Nielsen som en meget engageret psykoanalytiker og som en fremsynet mand. På et tidligt tidspunkt overvejede han problemerne med udvælgelsen af kandidater til uddannelsen, og fæstede opmærksomheden på, hvordan en narcissistisk problematik kan vanskeliggøre uddannelsen for dem, der udelukkende er drevet af karrieremotiver. Disse problemstillinger har senere været tema for artikler og flere konferencer. Nielsen tog også op, at terapeutens person og værdisystem spiller en større rolle end antaget, og foregreb endnu et emne, som senere er blevet meget diskuteret. Han havde fornemmelse for, hvilken retning psykoanalysen var ved at udvikle sig i, og at tyngdepunktet skulle flyttes fra kravlebarnet til spædbarnet. Nielsen havde en 'svulstig' sproglig stil, som måske bidrog til, at han ikke havde større gennemslagskraft. Men måske var han også sårbar på grund af egne uløste narcissistiske problemer. Det forekommer, som om han reagerede med stor krænkelser ved modgang, og at han trak sig, når han ikke følte sig anerkendt.

Thorkil Vanggaard (1910 - 1998)

Dr. Vanggaard fik sammen med en anden dansker, Poul Færgemann, Marshall-hjælp til at rejse til USA og uddanne sig som psykoanalytiker. I 1947 rejste Vanggaard til det psykoanalytiske institut i New York, egopsykologien højborg, og gik i træningsanalyse hos Robert Bak. Hans første træningskasus blev superviseret af Heinz Hartmann. Andre supervisorer var René Spitz, Annie Reich og Ruth Eissler. I 1951 vendte han tilbage til Danmark og blev umiddelbart accepteret som medlem og træningsanalytiker af den svenske psykoanalytiske forening. To år efter blev han en af lederne for den nystartede danske studiegruppe. I 1957, da gruppen blev anerkendt som component society, var en af Vanggaards supervisorer, Heinz Hartmann, præsident for IPA. Vanggaards personlige kontakter til betydningsfulde personer skal have lettet forhandlingerne, da den danske

gruppe søgte om at blive accepteret som en del af IPA. Det var også Vanggaard, som blev betroet at arrangere den efterfølgende verdenskongres og senere fik æren for det vellykkede arrangement i København i 1959.

Efter sin hjemkomst til Danmark og indtil 1960 arbejdede Vanggaard i privat praksis, hvorefter han søgte tjeneste som overlæge på Rigshospitalet. Udover formandsposten i Dansk Psykoanalytisk Selskab blev Vanggaard betroet flere opgaver af IPA. Han var bl.a. medlem af sponsorkomiteen for Finland sammen med Winnicott og i årene 1967-69 vicepræsident i IPA. Ifølge Sørensen (1998) kedede hvervet som bestyrelsesmedlem ham, og derfor fik han ikke den store betydning i det administrative. Det fik han derimod som terapeut, skribent, vejleder og lærer. Jensen & Paikin (1980) omtaler ham som en højst værdsat foredragsholder ved teoretiske seminarer og en meget kompetent supervisor for kandidaterne i den psykoanalytiske uddannelse. Paikin (1992) anerkender ham også for at have indført 'dynamisk psykoterapi' i Danmark. Vanggaards skriftlige produktion ligger hovedsageligt inden for psykiatrien. Hvad angår hans bøger, mener Sørensen (1998), at Vanggaard i *Phallos* (1969) fik sin interesse for historie, det arkaiske og det psykoanalytiske til at gå op i en højere enhed, samt at han afleverede sit faglige testamente i bogen *Borderlands of Sanity* (1979). Sørensen skrev også, at for Vanggaard gled New York og psykoanalyse sammen, og de engelske analytikere med Melaine Klein, Winnicott og Balint blev aldrig hans kop te.

I betragtning af den høje anseelse, Vanggaard havde som internationalt anerkendt psykoanalytiker, lærer og supervisor for vordende psykoanalytikere, er det bemærkelsesværdigt, hvor lille hans skriftlige produktion er indenfor området psykoanalyse. Han har kun forfattet én artikel og én bog. Hans artikel er skrevet til et symposium om 'acting-out' ved verdenskongressen i København 1967. Det var på samme tidspunkt, hvor Vanggaard blev udnævnt til vicepræsident for IPA og havde deltaget som medlem af sponsorkomiteen for Finland sammen med Winnicott. I artiklen 'Contribution to symposium on acting out' (1968) gør han sig til talsmand for en snæver anvendelse af begrebet 'acting-out'. Vanggaard referer til Freuds artikler fra 1914 samt 1940 og foreslår at man bruger begrebet 'acting-out' udelukkende om handlinger, som er relaterede til den analytiske proces. Hans opfattelse er, at man kan adskille 'acting-out' fra 'impulsive handlinger', dvs. reaktioner, som han mener ikke har tilknytning til psykoanalysen. Mennesker, som er domineret af et mønster med 'impulsive handlinger', foreslår Vanggaard omtales som 'impuls-styrede personligheder' eller 'psykopater'. Vanggaard mener endvidere, at 'acting-out' i psykoanalysen ikke kun skyldes en lettelse af spændinger pga. ubevidste konflikter, men at handlinger også kan ses som 'trial and error' adfærd i forbindelse med en vellykket analyse. I de senere stadier af en psykoanalyse, efter at forsvaret er blevet modificeret og bundet energi er blevet frigjort, foreslår han, at der kan opstå nye behov, som kræver tilfredsstillelse,

og som kan resultere i fejltagelser og problemer for patienten selv og andre. Vanggaard mener, at patienten må lære af sine erfaringer, inden han eller hun er i stand til at integrere disse på et højere niveau. I virkeligheden er patientens 'trial and error' adfærd tegn på terapeutisk succes. I denne fase skal analytikeren ikke gribe ind, men respektere at patienten selv må finde ud af det. Vanggaard mener også, at borderline patienter kan udvise en adfærd, som man fejlagtigt vil kunne tage for acting out, men som i virkeligheden er impuls gennembrud. Disse patienter har ikke et tilstrækkeligt stærkt ego til at beherske den angst og den spænding, som drifterne forårsager. Denne gruppe patienter er heller ikke egnede til psykoanalyse. Vanggaard giver den tekniske anvisning for, hvordan man kan klare patienter i psykoanalyse, som har 'acting out' som et forsvarsmønster. Såfremt de ikke kan kontrollere deres 'acting-out' efter at være blevet gjort opmærksom på den, kan analytikeren sige til dem, at det kan blive nødvendigt at afbryde analysen. Stillet over for dette alternativ, vil de mobilisere deres basalt vel-integrerede ego mod acting-out tendensen og stille det til rådighed for analysen. Over for mennesker med svagt ego, mener Vanggaard, at det ikke har noget formål at anvende tolkninger. Det vil ikke kunne styrke et i forvejen svagt ego.

Greenacre (1968), der resumerede paneldiskussionen ved kongressen, mente ikke, at man kunne foretage en så klar adskillelse, som Vanggaard gjorde, mellem 'acting-out' på den ene side som forsvar og på den anden side 'trial-and-error' adfærd som terapeutisk fremskridt. Hun mente, at der var elementer af forsøg på realitetstestning i al 'acting-out' adfærd. Når det kom til stykket i behandlingssituationen, ville analytikeren ikke kunne skelne så skarpt, som Vanggaard hævdede, at han kunne, og dermed heller ikke at have mulighed for at skifte holdning alt efter situationen.

Vanggaard havde ganske få referencer i sin artikel og ingen til sine jævnaldrende kolleger. Han skrev den i en periode, hvor det blandt psykoanalytikere blev diskuteret, om psykoanalysens rammer skulle udvides, således at de patienter, som Freud havde betragtet som uanalyserbare, også skulle kunne behandles. I London havde specielt den kleinianske gruppe mange års erfaring med dette arbejde. Ganske vist var de engelske analytikere ikke Vanggaards 'kop te', men det ville ellers være naturligt for en nyvalgt vicepræsident for IPA at markere, at han var orienteret om, at der var andre opfattelser af problemstillingen. Vanggaards kollega Winnicott fra sponsorkomiteen for Finland havde f.eks. allerede i flere årtier haft borderline patienter med svage egoer i psykoanalyse og været i stand til at vise, at deres 'impulsive handlinger' også var relaterede til den psykoanalytiske proces. Vanggaard havde foreslået en ændring af den psykoanalytiske teknik ved, at analytikeren i visse situationer skulle se 'acting-out' som realitetstestning og her forholde sig pædagogisk og undlade at gøre adfærden til genstand for en psykoanalytisk forståelse, dvs. give indsigt om den. Såfremt Vanggaard var gået ind i en diskussion med Winni-

cott, ville han måske være blevet kritiseret for at forlade den analytiske position. Winnicott ville nok mene, at en analysand i alle faser har behov for analytikerens hjælp til at forstå sig selv og sine handlinger, ligesom han ville anse det for en ikke analytisk holdning at 'true' med at afbryde behandlingen, såfremt patienten ikke holder op med 'acting-out'.

Greenacre havde som nævnt ikke været enig med Vanggaard ved kongressen i 1967. Kunne der være andre, der også havde erkendt, at Vanggaard havde forladt en analytisk position og udviklet sin egen form for 'psykoterapi ad modum Vanggaard'? Måske mødte han modstand blandt kollegerne i det internationale arbejde i IPA. Såfremt det var tilfældet, kunne det forklare hvorfor Vanggaards interesse for den organiserede psykoanalyse svandt ind. I sin anden publikation, bogen *Angst – En psykoanalytisk forløb* (1987) demonstrer han netop, at han sidst i 60'erne ikke fungerede som psykoanalytiker, men udgav sin egen ikke-analytiske teknik for at være psykoanalyse. Sachs (1991) anmeldte bogen i *International Journal of Psychoanalysis* og skrev, at Vanggaard i praksis transformerer den opdagelsesrejse, en psykoanalyse skulle være for enhver patient, til en teknologi, hvor patienten beviser det, som analytikeren i forvejen mener. Endvidere anbefalede han, at bogen skulle læses for at lære, hvad psykoanalyse *ikke* er, og at læseren stillede sig selv spørgsmålet: Hvad er psykoanalytisk orienteret psykoterapi. I det følgende går jeg nærmere ind på bogens ræsonnement.

Bogen er en slags journal udgivet 17 år efter, at behandlingen er afsluttet, og handler om Vanggaards behandling af en mand, som led af panikangst. Behandlingen fandt sted i årene 1969-70, dvs. efter at Vanggaard var gået af som vicepræsident for IPA. I bogen kalder han et behandlingsforløb med 3 sessioner om ugen, ialt 63 timer, for psykoanalyse, hvilket han blev kritiseret for af Paikin (1987) i *Ugeskrift for Læger*. I et svar skrev Vanggaard, at han under sin psykoanalytiske uddannelse i New York netop var oplært i psykoanalyse med 3 analysetimer fordelt over ugens dage. D. Sachs (1991) skrev imidlertid, at såfremt bogen var blevet publiceret i 50'erne eller 60'erne, ville den være blevet afvist som psykoanalyse, fordi behandlingen hverken var tilstrækkeligt intens eller langvarig. En psykoanalyse tager flere år og omfatter minimum 4 timer om ugen.

Vanggaard var i Danmark anset for at være en internationalt anerkendt psykoanalytiker, en værdsat lærer og en kompetent supervisor. Som overlæge på et undervisningshospital kom han til at præge en hel generation af psykiatere og psykologer. Det, han udgav for at være psykoanalytisk teknik var imidlertid ikke noget, som åbnede op for en udforskning af det ubevidste, men snarere noget der kom til at forhindre den. Som når f.eks. Vanggaard skriver efter det første interview med patienten i *Angst*, at A. 'med sikkerhed er neurotiker', og som til alle angstneurotikere anbefalede han A.:

at tage kampen op med sin angst, udholde den, udsætte sig for den og opføre med alle undvigelsesforanstaltninger. (s. 18)

Denne formaning gentager Vanggaard tilsyneladende over for A. i flere af de efterfølgende timer. Han siger, at A. må træne sig i at tåle og beherske angsten. I overensstemmelse med behandlingsstraditionen i klassisk psykoanalyse, opfordrer Vanggaard A. til at møde angsten. Men tilsyneladende giver hans intervention ikke rum til at udforske, hvordan og hvorfor det kunne være svært for A. at møde den.

På tilsvarende måde forhindrer Vanggaard A. i at få indsigt i sine ubevidste konflikter: I den indledende samtale fortæller A., at han tidligere har undladt at søge en professorstilling, som han havde haft mulighed for at få. Vanggaard siger, at denne nervøsitet for at påtage sig det professorat, som patienten naturligt burde have, bør han betragte som et angstneurotisk symptom og behandles i overensstemmelse hermed. Han må ikke give efter for sin ængstelse, ikke lade den påvirke sine bestemmelser i den ydre virkeligheds verden. A. viser sig at være en god patient, og i time 18. fortæller han, at han nu ivrigt går ind for projektet om et nyt professorat til ham, og siger:

det er Deres skyld, for i realiteten var jeg bange for selvstændigheden og ansvaret, og det har jeg nu indset er et symptom, som jeg bør bekæmpe. (s.47)

– I en coda, mange år efter at behandlingen var afsluttet, skriver Vanggaard, at A. også blev professor – og én, der ikke havde været uden betydning. Man får i bogen indtryk af at Vanggaard er særdeles støttende over for den side af A., som gerne vil søge stillingen. Men som analytiker vil man snarere se det som sin opgave at skabe muligheder for at patienten kan opnå indsigt i de indre, ubevidste forhold, som forhindrer hans udfoldelse. Det vil sige, om der bagom ligger utilstrækkelighedsfølelser, angst for aggression, konkurrence, rivalisering etc.

Et andet eksempel på, hvordan Vanggaard mere påtager sig rollen som rådgiver for sin patient end som analytiker, er i time 8, hvor A. har fortalt, at han bruger coitus interruptus som antikonceptionsmetode. Vanggaard bemærker hertil, at

coitus interruptus næppe er hensigtsmæssig, specielt for en mand med tilbøjelighed til angst, da ufuldstændig tilfredsstillelse befordrer angst. (s. 26-27)

Analysandens ægteskabelige samliv er i det hele taget et tema gennem hele behandlingsforløbet, og i bogens afslutningskapitel, i et afsnit om patientens psykodynamik, forklarer Vanggaard patientens angst som en følge af

vreden over det mål af seksuel frustration, han nu en gang skal leve med, som var så anstødelig for ham selv, at den fremkaldte hans angst.....Det var ikke frustreret libido , der direkte var ansvarlig for hans angstanfald, det var hans aggressive reaktioner på den libidinøse frustration, som var skyld i dem. Han reagerede med angst på sin egen aggression. (s. 133-134)

I time 59. bekræfter patienten Vanggaards teori. A. siger, at han nu har erkendt, at den vigtigste faktor bag hans angstneurotiske tilstand har været hans ægteskabelige situation, det vil sige i de kilder til utilfredshed, der er i hans erotiske liv. Ligesom Sachs påpegede, er det muligt med Vanggaards teknik, at patienten kan bevise det, som terapeuten ved i forvejen, her Freuds klassiske teori om, at panik og angstneurosen skyldes seksuel frustration. Såfremt Vanggaard havde været mere interesseret i sine samtidige psykoanalytiske kollegers arbejder som f.eks. Bions, Rosenfelds, Winnicotts og Kohuts, ville han næppe have udtalt sig så skråsikkert om årsagssammenhængene, men have været åben over for, at der også kunne være andre måder at forstå angstsymptomerne på. Sidst i 60erne er der skrevet en del om, at angst også kunne have forbindelse med defekter i opbyggelsen af selvet.

I en efterskrift giver både terapeut og patient udtryk for, at behandlingen har været en ubetinget succes, men A. bebrejder sig selv for at

jeg ikke havde magtet at fortælle Vanggaard om mine oplevelser af at være i helvede. Jeg nævnte kun min dødsangst. Der findes en afgrundsdyb rædsel, som ikke kan bringes ud i ord, og dette lykkedes egentlig ikke for mig på noget tidspunkt under analysen. Beretningen giver kun et afbleget billede af den navnløse gru, jeg gennemlevede i månederne, før min sygdom... (s. 122)

A. var ikke i stand til at kommunikere til sin terapeut om sit indre helvede. Vanggaard var nødt til gentage instruktionen om at træne at tåle og beherske angsten i den første periode. Ved at være så aktiv forhindrede Vanggaard patienten i at fortælle om 'den navnløse gru', som han havde gennemlevet. Såfremt Vanggaard havde været mere åben over for de moderne psykoanalytiske teorier, ville han måske have lyttet til sin patient på en anden måde og opfattet, hvordan denne også ønskede at fortælle ham om en angst, som måske mere handlede om disintegration af 'selvet' end blot en reaktion på seksuel frustration.

Birksted-Breen (1996) har foreslået, at man kan skelne mellem 'fallos (phallos)' og 'penis-som-link (penis-as-link)'. Den falliske position beskrev hun som en narcissistisk mental tilstand. Den er baseret på forskelle. Enten har man fallos, eller også har man den ikke. Det er en forestilling om en illusorisk tilstand af fuldkommenhed hævet over alle behov.

Den mentale tilstand, som hun har benævnt 'penis-som-link' forudsætter bevidstheden om vaginas eksistens, og at forældrene er forskellige, men at penis kan binde dem sammen. Tilstanden 'penis-som-link' er den ødipale struktur og er Eros' instrument. Den åbner tænkningen og evnen til at symbolisere. Den falliske position er derimod Thanatos' instrument, fordi målet her er at ødelægge det, som kan binde sammen, dvs. også det som knytter tankerne sammen og kan skabe helhed, integration og udvikling.

I Vanggaards måde at tænke på spillede 'fallos' en central rolle. Han havde ligefrem skrevet en kultur-historisk bog om emnet. En måde at forstå, hvordan Vanggaard fungerede som terapeut kunne være, med Birksted-Breens begreber, at foreslå, at han hovedsagelig befandt sig i den fallisk narcissistiske position med det resultat, at han snarere forhindrede patienten i at fortælle om sin 'navnløse gru', end at han hjalp med til at lukke op for en forståelse af den. Et eksempel på dette kunne være i time 5. hvor A. fortalte følgende drøm:

Han var oppe til eksamen i anatomi og skulle gennemgå et stort cytologisk skema med kodning af antistofdannelse, celledeling osv., en symbolsk redegørelse i matematisk sprog for de mange komplicerede sammenhænge i den menneskelige organisme. Han kunne ikke klare det og havde samtidigt en 'absurd', men overordentlig pinefuld følelse af, at hvis han ikke kunne klare den, ville de forhold som disse ligninger udtrykker, faktisk ikke kunne fortsætte med at fungere, men ville gå i stå, 'ja, det lyder helt urimeligt, men så ville ikke bare jeg selv, men menneskeligheden i almindelighed gå til grunde'. (s. 24).

Vanggaard skriver at hans intervention har til formål at forberede A. til erkendelsen af, i hvor høj grad han dybt i sig selv mener, at hans egne affekter og ønsker har fundamentalt indgribende virkning på verden og mennesker udenom ham selv. Vanggaard siger derfor til A. at det

er ingen 'absurd' tanke – tværtimod en tanke, der har været almindelig blandt menneskene, at mennesket er ansvarlig, ikke bare for sin egen, men for hele kosmos' gang og må sørge for at opretholde den ved ritus og offer. Ud fra en naturvidenskabelig betragtning er dette naturligvis meningsløst, men ikke desto mindre en subjektiv virkelighed, som ikke i sin rod kan udryddes af en naturvidenskabelig indstilling. (s. 24)

A. siger at han faktisk mange gange igennem sit liv har haft sådanne pludselige følelser af at være ansvarlig for altings rette gang, og at han er bange for at tiltro sig selv samme betydning som Gud.

Hertil svarer Vanggaard:

dette sidste er udtryk for en typisk synsindskrænking i moderne kristendom, hvori man har mistet tidligere tiders sans for, at verdensordenen fremgår af en pagt mellem Gud og mennesker og skylder begge sin opretholdelse. (s. 25)

Vanggaards intention er altså at gøre patienten bevidst om, at han er styret af omnipotente forestillinger, og samtidigt berolige ham med, at det er ikke er så ualmindeligt for mennesker. Men den belærende og intellektuelle måde som Vanggaard forklarer om det på, bliver snarere en opfordring til distance til de tanker og følelser, som ligger til grund for forestillingerne, og indirekte til at A. skal holde op med at tænke på denne måde. Man får indtryk af en terapeut, som 'viser sig' og kan lide at imponere med sin kulturelle viden. En psykoanalytiker ville derimod lytte og prøve at få patienten til at fortælle om associationer og tanker som knytter sig til drømmen. Omnipotent tænkning er en forsvarsstrategi mod traumer, hvilket betyder at drømmen må ses i en sådan sammenhæng. En analytiker, som har objektrelations-teoriene som udgangspunkt, vil i første omgang prøve at forstå de ubevidste fantasier, der er knyttet til drømmen med udgangspunkt i overføringsrelationen. En mulighed kunne her f.eks. være, at A. følte behandlingen som en 'eksamen'. Der var en masse komplicerede sammenhænge indeni ham selv, som han nu skulle klare at sætte sammen. Hvis det ikke lykkes, ville han psykisk gå til grunde. Samtidigt kunne han måske ønske, at han dumpede, fordi det ville give ham en ny start med terapeuten som den beskyttende, gode forældre, som han havde manglet som spæd. Det ville give ham chancen til at udvikle sit 'selv', så det ikke indeholdt så mange komplicerede relationer, som gav denne 'navnløse gru'.

Kendetegnende for en psykoanalyse til forskel fra andre former af terapi er, at indsigt og ny forståelse netop vokser frem gennem arbejdet med overføringssituationen. I time 15. viser Vanggaard, hvordan han arbejder med overføring. A. har i timen oplevet hjertebanken og angst. Han går i stå, netop som han er ved at tale om professor H., hvis igangværende forsøg ikke synes at holde hvad de har lovet. Vanggaard siger til A., at han

tror, tilfældet skyldes angstreaktion på undertrykte spændinger i hans forhold til mig. Til næsten alle andre mennesker har han modsatrettede følelser. Det ville næsten være utænkeligt, at han ikke skulle have det over for mig. (s. 42)

A. fortæller efter lidt tøven:

Ja, det er rigtigt, at han i den senere tid har bestræbt sig på at holde sit religiøse livssyn udenfor det, han her taler om. Han har følt, at der dog måtte være noget, han havde for sig selv, og han har også været

bange for, at han skulle kunne blive bange for, at han skulle kunne blive påvirket af Vanggaard på en eller anden måde. (s. 42-43)

Hertil svarer Vanggaard, at

dette er helt forståeligt, og at han ikke behøver frygte nogen direkte påvirkning fra min side.

Endvidere forklarer Vanggaard

hvordan denne betragtning er et dække for en langt mere almen ængstelse for at tabe sin selvstændighed over for mig og komme til at ligge under for påvirkninger fra mig, en ængstelse som regelmæssigt indfinder sig i en situation som denne, hvor han har indladt sig i et afhængighedsforhold til mig og med en åbenhed i et omfang, som han ikke ville have indladt sig til en person, hvis ikke det havde været under trykket af hans symptomer. Han er nu bange for at miste sin integritet, og dette, såvel som en eller anden protest ligger nok bag hans angstanfald før. Sådanne direkte reaktioner over for mig vil være genspejlinger af lignende forhold i hans almene liv, og det vil kunne være meget frugtbart at arbejde med dem. Derfor vil jeg tilskynde ham til at udtrykke sig om mig og om sit forhold til mig og sine meninger om mig med den samme uforbeholdne åbenhed, som han har vist med hensyn til så mange andre forhold, som han ellers ikke omtaler for andre mennesker. (s. 43)

Vanggaard bringer sig selv i centrum ved at docere over fænomenet 'overføring' og forhindrer dermed en undersøgelse af, hvad der kunne have været i her og nu situationen, som udløser angstreaktionen og hjertebanken. Hvilke tanker og fantasier har patienten? Hvad skyldes reaktionen? A. får hjertebanken og føler angst, mens han fortæller om professor H., hvis forsøg ikke holder det, de lover. A. har været usikker på, om han vil søge stillingen som professor, og Vanggaard opfatter hans tøven som et neurotisk symptom, dvs. en aggressionshæmning. Denne hæmning vil naturligt også vise sig i overføringsrelationen. Vanggaard er inde på, at ligger en protest bag, men udforsker den ikke nærmere. Måske er det en aggressiv impuls over for Vanggaard som får A. til at fortælle om professor H. og som resulterer i hjertebanken og angst. Måske føler A., at Vanggaard forhindrer ham i at fortælle om sin 'navnløse gru'. – Ville den behandling, han var i gang med, holde, hvad den lovede, og ville han få hjælp med sin angst? A. har bestræbt sig på at holde sit religiøse livssyn udenfor, men der er også noget andet, han har holdt udenfor. Han har ikke kunnet fortælle om sin oplevelse af at være i helvede.

Både terapeut og patient er enige om, at der var tale om en vellykket behandling. I efterskriften har både terapeut og patient fortalt om deres følelser ved det første møde. A. oplevede kun få minutter inde i samtalen, at det stod klart for ham, at han gerne ville behandles af Vanggaard. A. beskriver Vanggaard som en person som

straks (gik) ind til selve sagen, behersket, professionelt og tillidsvækkende, men også tydeligt røbede en personlig varme. (s. 121)

Vanggaard på sin side

havde en urokelig fornemmelse af, at han (A.) var et menneske, jeg kunne lide, og som jeg følte, jeg kunne samarbejde med. (s. 138)

Således var overførings-modoverføringssituationen positiv lige fra starten. Et barn ønsker at vinde sine forældres kærlighed, og gør det ved at leve op til deres forventninger. Det viser sin kærlighed ved at udvikle sig og at lære at klare sig. Drengen ser op til og beundrer sin far og henter styrke til at udvikle sig gennem identifikationen med faderen. Når A. føler sig hjulpet af behandlingen, så kunne det meget vel skyldes, at A. på tilsvarende måde identificerede sig med Vanggaard og hentede styrke hos ham til at overkomme sin angst. A. kunne også vise sin kærlighed til terapeuten ved at være en god patient og bekræfte Vanggaards teorier. PsykoanalySENS mål er imidlertid selvindsigt. Psykoterapi 'ad modum Vanggaard', baseret på suggestion og helbredelse gennem overføringen (transference-cure), støttede A, men han fik ikke mere selvindsigt.

Marshall-fonden havde investeret penge i at lade Vanggaard uddanne sig som psykoanalytiker i New York. Deri har der ligget en forventning om, at Vanggaard skulle vende hjem og bruge sin ny erhvervede viden til at udvikle psykoanalysen i Danmark. I de første år efter hjemkomsten arbejdede Vanggaard i privat praksis, men efter ni år søgte han stilling i det offentlige. Hvorfor opgav Vanggaard sin private praksis? Skulle han ikke først og fremmest beskæftige sig med at udvikle den kliniske psykoanalyse i Danmark og uddanne nye analytikere? I stedet for valgte han psykiatrien. Nielsen (1960) havde skrevet, at dårlige terapeuter ikke kunne klare sig, medmindre de var ansat på en institution. Kunne den manglende succes som analytiker være ét af motiverne for, at Vanggaard søgte stilling på Rigshospitalet. Som underviser kom han til at præge danske psykiatres opfattelse og forståelse af psykoanalyse. I betragtning af, at han udgav 'psykoterapi ad modum Vanggaard' for at være psykoanalyse, blev hans indflydelse ødelæggende. Der var flere, som havde søgt ham som træningsanalytiker. De fleste blev afvist af ham. Ingen af dem, som han dog antog, og som gennemførte en analyse hos ham, fortsatte med at praktisere som psykoanalytikere. Således er der ingen af Dansk Psykoanalytisk Selskabs nuværende medlemmer, som har haft Vanggaard som analytiker.

Erik Bjerg Hansen (1918 - 1971)

Erik Bjerg Hansen gik i læreanalyse i Wien hos Tea Genner-Erdheim, 1949-1952. Under uddannelsen mødte han sin kone Margaretha, som også var i samme uddannelse.¹¹ Hjemme i Danmark igen blev Erik Bjerg Hansen medlem af den danske studie gruppe, og senere udnævnt til træningsanalytiker. Han arbejdede som psykiater på forskellige hospitaler indtil 1962, hvor han blev chef for Rigshospitalets psykiatriske poliklinik. Samtidigt bedrev Bjerg Hansen privat praksis fra sit hjem og gennem alle årene havde han 2-3 analysander¹². Gennem alle årene og frem til sin død fungerede han som næstformand i selskabet¹³. Bjerg Hansen døde som nævnt i en alder af 53 år efter en hjerneblødning.

Langt de fleste skriftlige arbejder af Bjerg Hansen hører ind under området 'psykiatri'. Det var kun i de første par år efter hjemkomsten fra Wien, at han skrev direkte om psykoanalyse. I 1953 skrev han et diskussionsoplæg, hvor han advarede mod korttids-terapi og argumenterede for, at der i tilknytning til Kommunehospitalerne skulle være en klinik, som kunne tilbyde langtids psykoterapi. I 1955 holdt han et foredrag i Stockholm, om 'Lægeerhverv og neurose: En neurotisk arbejdshæmning hos en medicinsk student'. Foredraget tog udgangspunkt i en analyse af en 26 år gammel mand, som han havde haft i behandling 4 gange om ugen i to år. Foredragsmanuskriptet indeholder et grundigt klinisk materiale, som viser, hvordan patientens erhvervsønske var relateret til barndomsoplevelser, men også hvordan analysen har udviklet sig. Manuskriptet indeholder tillige materiale fra enkelte timer og viser, hvordan analytiker og analysand arbejdede, sammen med en teoretisk diskussion og en omfattende liste med referencer. Bjerg Hansen henviste både til litteratur skrevet på engelsk og tysk. Taget i betragtning, at foredraget er skrevet for snart 50 år siden, forekommer det helt moderne i sin opbygning ved også at bringe procesmateriale fra enkelte timer. Foredraget synes at være skrevet af en meget omhyggelig og grundigt mand med stor interesse for at forstå patienten og hans problemer.

Bjerg Hansen har kun publiceret én psykoanalytisk artikel: 'Om indikationer for psykoanalytisk behandling' (1956). Formålet med denne har været at informere lægekollegaer om muligheden for at henvise patienter

11 Fru Margareta Bjerg Hansen blev senere træningsanalytiker i DPAS. Jeg er hende taknemmelig, fordi hun i et interview den 17. marts 1998 beredvilligt har fortalt om sin afdøde mand, ligesom hun har givet mig lov til at læse hans publikationer.

12 Martin Aggernæs og Henning Paikin blev senere medlemmer af Selskabet.

13 Forespurgt hvorfor han aldrig blev formand, svarede fru Bjerg Hansen at han aldrig blev spurgt. E. Linnemann forklarede at Bjerg Hansen ikke gjorde sig gældende i sociale sammenhænge, og han mente, at Bjerg Hansen var mest optaget af sit videnskabelige arbejde.

til freudiansk psykoanalyse i Danmark. Bjerg Hansen var klassisk psykoanalytiker og beskrev således, at indikationsområdet for henvisninger var de egentlige neurotiske tilstande. Han forklarede, hvordan

psykoanalysen tilstræber en dybgående og mere varig helbredelse, idet vi søger at opløse ubevidste konflikter og efterhånden opnår en mere harmonisk ligevægt mellem personlighedens forskellige instanser og i forholdet til omverdenen.

Videre gør han rede for den klassiske psykoanalytiske metode med frie associationer, at behandlingen foregår 4-5 gange om ugen, og hvordan behandlingen sker gennem arbejdet med overføringen. Bjerg Hansen mente, at de patienter, som var bedst egnede til at blive behandlet i psykoanalyse, var yngre mennesker (under 40 år) uden alvorlig psykopatologi. Artiklen er skrevet i et klart sprog, og han er i stand til at forklare om komplekse fænomener som f.eks. begrebet 'overføring' på en enkel måde.

Bjerg Hansens senere publikationer tog alle udgangspunkt i hans psykiatriske forskningsarbejde. I 'Forfølgeren i det paranoid-persekutoriske syndrom: Et kasuistisk bidrag til forståelsen af den paranoide symptomatologi baseret på psykoanalytisk teori' (1960) foreslog Bjerg Hansen, at forfølgeren i den paranoide psykose var patientens egen projektion af sin egen psykotiske del; et primitivt forsvar mod kaotiske og ukontrollerbare impulser og affekter. Han videreudviklede sine tanker i artiklen 'Probleme bei der Paranoiden Symptombildung' (1963). Post mortum blev *Paranoia hypochondriaca* (1976) publiceret; et arbejde som var skrevet med sigte på en disputats. Til indsamling af materialet anvendte Bjerg Hansen den psykoanalytiske forskningsmetode 'at lytte og forstå' patienten. I et post scriptum forklarede Bjerg Hansen, at hans personlige motivation bag arbejdet havde været at vise, at psykiatrisk forskning kunne blive bedrevet med den 'gammeldags' metode ved at tale med patienten og ikke behøvede at foregå gennem moderne tekniske metoder. Monografien indeholder en omfattende referenceliste, men stort set ingen til psykoanalytisk litteratur. I forordet til monografien har udgiverne forklaret, at der eksisterede ufuldstændige notater til et kapitel med et psykoanalytisk perspektiv, men de havde valgt ikke at bringe det. Redaktørerne ved udgivelsen var Bjerg Hansens tidligere overlægekoleger fra Rigshospitalet, herunder Th. Vanggaard.

Ifølge den nekrolog, som blev skrevet efter Bjerg Hansens død (Marstal 1971), blev han af personalet på poliklinikken ikke kun respekteret for sit faglige arbejde, men også betegnet som en sjælden leder; én som de havde følt sig hengiven over for. I sit arbejde som psykiater og forsker forekom det, som om Bjerg Hansen naturligt brugte det psykoanalytiske perspektiv: at lytte og forstå sine patienter. Måden, han forklarede den paranoide psykose som en projektion af uacceptable dele af sit eget selv, kun-

ne forekomme inspireret af den engelske skole, selv om han ikke selv henviser til den. I modsætning til sine to kolleger Nielsen og Vanggaard havde Bjerg Hansen et omfattende antal referencer til sine artikler på flere sprog. Således har han indtaget en mere ydmyg position og redegjort for hvilke forfattere, som han har ladet sig inspirere af. De to andre, som næsten ikke refererede til andre, har i deres artikler mere positioneret sig som om de var enebørn af Freud. I forhold til sine to kolleger forekom han ikke styret af narcissistiske motiver til at søge opmærksomhed og være i centrum, men snarere som *for* villig til at træde tilbage til fordel for de andre.

Bjerg Hansen fremtræder gennem sine artikler som genuint interesseret i klinisk psykoanalyse. Ligesom Nielsen skrev han og informerede om psykoanalyse. Bjerg Hansen havde vist, at han havde evner som leder i forbindelse med sit hospitalsarbejde, men han brugte dem ikke i Dansk Psykoanalytisk Selskab. I stedet for har han formentlig underkastet sig Vanggaard og ikke taget kampen op og prøvet at forhindre, at 'psykoterapi ad modum Vanggaard' blev udgivet for psykoanalyse. Måske var det også Vanggaards dominans, som forhindrede Bjerg Hansen i at udvikle sin interesse for klinisk psykoanalyse, søge inspiration hos de engelske psykoanalytiske kolleger, som også forskede i paranoide psykoser og til at referere til deres artikler. Hans tidlige død har selvfølgelig været en vigtig årsag til at han ikke har påvirket udviklingen af selskabet i højere grad, men sammen med sin kone har Bjerg Hansen dog haft stor indflydelse. 30% af medlemmerne har rødder, som går tilbage til dem.

Diskussion

Efter anden verdenskrig var interessen stor for psykoanalyse. I USA var psykoanalysen blevet et væsentligt grundlag for psykiatrien, og det dannede forbillede. Danskere rejste ud for at uddanne sig. Th. Vanggaard fik Marshall-hjælp til at komme til USA. E. Bjerg Hansen rejste til Wien. To overlæger på Kommunehospitalet blev i stand til at skabe en stilling og invitere en psykoanalytiker til Danmark for at undervise og uddanne 12 læger og psykologer i psykoanalyse. Svenskeren Nils Nielsen blev modtaget med store forventninger. Et yderligere bevis på den livlige interesse var, at der ifølge Nielsen var en hel hær af mennesker i København, som kaldte sig for psykoanalytikere. De havde ganske vist ringe uddannelse, men Freuds tanker og ideer havde, ligesom i den øvrige del af den vestlige verden, fænet også i Danmark.

Nielsen var leder af den studiegruppe, som IPA havde nedsat med den svenske psykoanalytiske forening som sponsor. Sammen med Vanggaard og Bjerg Hansen skulle Nielsen organisere en psykoanalytisk uddannelse i Danmark. De havde ganske vist fået deres uddannelse forskellige steder i verden, men havde fælles udgangspunkt i deres forankring i den klassis-

ke opfattelse af psykoanalysen. De udgjorde en gruppe, som kom med inspiration fra forskellige dele af den psykoanalytiske verden, og som sådan skulle kunne have skabt et internationalt orienteret psykoanalytisk center i København.

Kendetegnende for grupper i pionerfasen er ofte, at iver og engagement for at nå målet bevirker, at forskelle og modsætninger udviskes mellem de enkelte medlemmer af gruppen. Det handler om at løfte i flok. I gruppen af de tre grundlæggere opstod denne atmosfære imidlertid ikke. Nils Nielsen var flyttet til Danmark og i fuld gang med at opbygge en uddannelse, da de to andre vendte hjem fra udlandet. Han var engageret i uddannelsesspørgsmål og diskuterede dem offentligt både i Danmark og på den internationale scene. Ifølge et avis-interview så han frem til, at Vanggaard skulle komme tilbage fra USA, således at de i fællesskab kunne arbejde på at få freudiansk psykoanalyse anerkendt. Den kendsgerning, at Nielsen havde købt hus i Danmark, kunne tyde på, at han oprindeligt havde planlagt at blive boende. Efter 5 år i Danmark besluttede han sig imidlertid for at rejse. Han havde ganske vist fået et nyt interessant tilbud om at komme til Brasilien, men kunne det også være, at situationen i Danmark var blevet for kompliceret? Ligesom Ludwig Jekels under sit ophold i Stockholm havde fundet at der var opstået overførings-modoverførings problemer uden for det analytiske rum mellem hans analysander, så kunne tilsvarende problemer meget let være opstået i gruppen af Nielsens analysander.

Dertil kom, at Nielsen blev oplevet, som om han ikke rigtigt trivedes, og han lærte aldrig den danske debatstil. I Danmark blev han oplevet som stiv, patetisk, florumvunden og uden humor. Ja, i virkeligheden som en rigtig Dr. Helmer, svarende til den karikatur af en svensker, som Lars von Trier fremstillede i TV-serien 'Riget'. Ifølge Formanden for Dansk Psykoanalytisk Selskab 1995-1997, Stefan Balint¹⁴ var Nielsen en virkelig internationalist med stor viden og kærlighed til mange kulturer og kulturytringer. Han ville næppe hævde, at Sverige i nogen henseender skulle være Danmark overlegent. På grund af at Sverige havde været heldigt med ikke at blive besat af Tyskland under anden verdenskrig, var svenskere økonomisk mere velstillede end danskerne i efterkrigstiden. Sverige blev af danskerne oplevet som det rige broderland i øst. Det måtte naturligt fremkalde følelser af underlegenhed og misundelse. Projektion er en almindelig forsvarsmekanisme over for ens egne uacceptable følelser. Lars von Triers latterlige Dr. Helmer behøver ingen danskere at tage alvorligt, føle sig underlegen eller misundelig overfor. På tilsvarende måde kunne det være, at der var danske psykiatere og psykologer, som beskyttede sig mod pinagtige følelser af ubehag, som de følte, når deres uddannelse blev kritiseret af svenskeren Nielsen. I efterkrigstiden kunne det være særlig

14 Jeg skylder Stefan Balint tak fordi han har læst og kommenteret en tidligere udgave af denne artikel.

svært at høre kritik fra en person fra det rige broderland i øst. Via projektion blev Nielsen en Dr. Helmer, og det dårlige var placeret hos kritikeren.

I en pionergruppe plejer der at være sammenhold, og alle medlemmer er vigtige for, at man skal kunne nå målet. Man støtter og hjælper hinanden ved vanskeligheder og sikrer gruppens sammenhold. Det skete imidlertid ikke i den danske studiegruppe. Såfremt de havde haft fælles mål, ville det måske have været naturligt for de danske medlemmer Vanggaard og Bjerg Hansen at vejlede og forklare Nielsen om dansk debatstil, således at han havde kunnet undgå utilsigtet at forulempe danske psykologer og psykiatere. Den svenske forening var som nævnt sponsorkomite for den danske studiegruppe, og ifølge Nielsen var leder af gruppen. Da Nielsen besluttede at rejse fra Danmark, er der ikke tegn på, at de andre i gruppen prøvede på at overtale ham til at blive og fuldføre opgaven med at starte en uddannelse. Modsat sagde Nielsen, at han havde fuldført sin mission, eftersom nu Vanggaard og Bjerg Hansen var kommet tilbage og kunne tage over, og at de havde en bedre uddannelse end den, han selv havde. Således kunne det se ud som om Nielsens afrejse havde forbindelse med, at han følte sig trængt bort fra lederrollen for studiegruppen, og at der var en konkurrence mellem de tre grundlæggere. Hvem havde den bedste uddannelse?

Den måde, som Vanggaard fungerede på som terapeut, var kendetegnet af den 'fallisk narcissistiske position'. I denne mentale tilstand tænker man 'enten-eller'. Enten har man fallos = magten, eller også har man den ikke. Vanggaard blev anset for at have den bedste uddannelse, og han blev Dansk Psykoanalytisk Selskabs ubestridte leder gennem mere end ti år. Også som formand må han have fungeret i denne falliske position som er Thanatos instrument. Efter at Nielsen var rejst, havde han ingen konkurrenter mere. Bjerg Hansen accepterede at indtage den underordnede rolle som næstformand. I Vanggaards formandsperiode blev der aldrig organiseret en psykoanalytisk uddannelse, og der var i det hele taget ganske få, som praktiserede psykoanalyse. Selskabet blev i stedet en loge for mennesker med kulturel og filosofisk interesse for psykoanalyse. Klinisk psykoanalyse var for de fleste en hobby, som man havde ved siden af den oftestlige tjeneste.

'Psykoterapi ad modum Vanggaard' fremmede ikke interessen for psykoanalyse. Ingen af dem, som gik i læreanalyse hos Vanggaard, fortsatte med at praktisere psykoanalyse. Til forskel fra Vanggaard synes Nielsen og Bjerg Hansen bedre at have været i stand til at fungere i den mentale tilstand 'penis-som-link', den psykoanalytiske position som åbner for tænkningen og evnen til at symbolisere. De var i stand til at skabe interesse for psykoanalysen hos deres analysander, således at flere af dem fortsatte med at praktisere, og de bidrog på den måde til uddannelsen af nye medlemmer. Det var disse medlemmer, som tog initiativ til at organisere en uddannelse i 70erne og dermed gav selskabet en ny begyndelse. De var

alle oplært i klassisk psykoanalyse, som den blev praktiseret i den tid, hvor psykoanalyse blev anset for at handle om én person. I overensstemmelse med en positivistisk tankegang mente man, at analytikerens kunne være neutral og objektivt iagttage patientens stræben efter tilfredsstillelse af drifterne og de forsvarsmekanismer, som han havde over for dem. Denne gruppe var inspireret af egopsykologien og havde Anna Freud som forbillede. Litteraturen til de teoretiske seminarer blev naturligvis hentet fra den klassiske, egopsykologiske skole. Ingen i denne gruppe udgav psykoanalyse for at være det samme som 'psykoterapi-ad-modum Vanggaard'. Men Vanggaard havde været deres lærer og supervisor, og derfor kunne de ikke undgå også at være påvirket af ham. Så selv om Vanggaard havde trukket sig tilbage, prægede han dog stadig atmosfæren under den 'post-vanggaardske æra'.

Nielsen rapporterede fra kongressen i København 1959, at der var en uenighed mellem psykoanalytikere, symboliseret gennem navnene Freud og Klein, og han mente, at Klein ikke var så let at afvise. Forskellen mellem de to, mente han, var tyngdepunktet. Udviklingen siden dengang har vist, at Klein havde ret, og tyngdepunktet har flyttet sig fra kravlebarntet til spædbarnet. Moderne psykoanalyse handler om relationen mellem analytiker og analysand, overføring-modoverføring, projektion-introjektion, er intersubjektiv og en to-personers-psykologi. Vanggaard syntes ikke, at de engelske analytikere Klein, Winnicott og Balint var hans kop te. Netop disse står for at have udviklet psykoanalysen fra ikke mere at handle om kun én person til at blive til en psykologi med to personer. Vanggaard var således ikke åben over for den nye udvikling og kom til at præge sine elever til denne holdning. I den 'post-vanggaardske æra' var åbenheden over for den internationale psykoanalytiske verden begrænset, og der herskede en mistænksomhed over for andre psykoanalytiske skoler. Selvsagt forekom derfor nærmest ingen litteratur fra objekt-relations skolen i den teoretisk undervisning. Stefan Balint kan huske, at Klein nærmest blev brugt som et skældsord, og at der opstod en fnisende stemning, når hendes navn blot blev nævnt.

Den vanggaardske eftereffekt viste sig også ved, at det var acceptabelt blot at have en filosofisk og kulturel interesse i psykoanalyse, men at man ikke anerkendte værdien af psykoanalysen som behandlingsmetode ved psykiske lidelser. Vanggaard havde udviklet 'dynamisk psykoterapi' og mente, at det var den moderne form for behandling. Ligesom en veteranbil kan være interessant at studere for at lære om mekaniske og tekniske grundprincipper, kunne psykoanalyse være af værdi som led i uddannelsen af vordende psykoterapeuter. Men holdningen var, at det ville være lige så utidssvarende som at bruge en veteranbil i det daglige at basere sit terapeutiske arbejde på psykoanalyse, når der var opfundet psykoterapier, som var mere effektive og mindre tidskrævende. Med denne holdning ville interessen for psykoanalyse aldrig blive til andet end en hobby.

Såfremt en psykoanalytiker ville gøre psykoanalysen til sin primære profession, blev vedkommende betragtet som sær og underlig, dvs. som nærmest udtryk for en psykopatologisk tilstand. Sidst i 70erne var det f.eks. en diskvalifikation at gå i den psykoanalytiske uddannelse, når man søgte stilling på nogle af de danske psykiatriske hospitaler.

Kvale (1986) mener, at psykoanalysen er den psykologiske disciplin, som mest har påvirket tænkningen i vor samtid, kulturen som helhed, ligesom den har influeret andre discipliner som antropologi, sociologi, humanvidenskaberne og filosofien. Strenger (1991) har foreslået at betegne psykoanalysen som kernen i et forskningsprogram, og han mener, at den skal vurderes på, i hvilket omfang den er i stand til at befrugte andre discipliner. Psykoanalysen er udgangspunktet i en række forskellige former af psykoanalytisk inspireret terapi. Dele af psykoanalytiske teorier og teknikkerne har været brugt til at skabe en ny form af psykoterapi, som er tilpasset en bestemt patientgruppe eller til en terapeuts temperament. Psykoterapi 'ad modum Vanggaard' er et eksempel på det. Men for at være i stand til at fungere som kernen i et forskningsprogram må en psykoanalytisk forening bestå af medlemmer, som bruger klinisk psykoanalyse til at behandle psykiske lidelser. I den post-vanggaardske æra nåede ingen af de danske psykoanalytikere at oparbejde denne erfaring, eftersom de ikke brugte psykoanalysen til at behandle 'patienter' men først og fremmest beskæftigede sig med træningsanalyser, dvs. med kandidater som var i den psykoanalytiske uddannelse.

Grinberg (1990) har skrevet, at helt siden Freud og hans medarbejders tid har der været uoverensstemmelser og kampe i de psykoanalytiske institutter på grund af narcissistiske problemer hos analytikerne. Rosenfeld (1987) har sammenlignet en narcissistisk organisation med en mafia, som attackerer alle forsøg på at ændre organisationen. Det vanggaardske mafia-greb om Dansk Psykoanalytisk Selskab begyndte at løsne midt i 80erne, efter at han endelig var meldt ud. I den tid som har fulgt herefter, er der sket betydelige ændringer. Udover væsentlige forbedringer af den psykoanalytiske uddannelse og en livlig efteruddannelsesaktivitet, har selskabet taget nye initiativer og markerer sig udadtil i form af offentlige forelæsninger (Psykoanalytisk Debat). Selskabet har endvidere fået en adresse med egne lokaler og her åbnet en psykoanalytisk konsultation, med det formål at etablere kontakt til mennesker som er interesseret i at gå i psykoanalyse. Således er Dansk Psykoanalytisk Selskab i gang med at indhente den forsinkede udvikling, som opstod på grund problemerne ved starten, og er dermed på vej til at opnå international psykoanalytisk standard.

LITTERATUR

- BIRKSTED-BREEN, D. (1996): 'Phallus, penis and mental space'. *Int. J. Psycho-Anal.* 77 (s. 649-658).
- EISSLER, R. (1954). 'List of members of the International Psycho-Analytical Association'. *Int. J. Psycho-Anal.* 35 (s. 455).
- EISSLER, R. (1956). 'List of members of the International Psychoanalytical Association'. *Int. J. Psycho-Anal.* 37 (s. 218).
- EISSLER, R. (1958). '113th Bulletin of the International Psychoanalytical Association: Reports on the Twentieth International Psychoanalytical Congress'. *J. Int. Psycho-Anal. and Bul. Int. Psycho-Anal. Assn.* 39 (s. 276-296).
- GREENACRE, P. (1968): 'The psychoanalytic process, transference, and acting out'. *Int. J. Psycho-anal.* (s. 211-218).
- GRINBERG, L. (1990): *The goals of psychoanalysis*. London: Karnac Books.
- HANSEN, E. BJERG (1953): 'Diskussionsindlæg vedrørende psykoanalytisk orienteret korttidsterapi den 22. oktober 1953'. Ikke publiceret.
- HANSEN, E. BJERG (1955): 'Lægeerhverv og Neurose: En neurotisk arbejdshæmning hos en medicinsk student'. Ikke publiceret.
- HANSEN, E. BJERG (1956): 'Om indikationer for psykoanalytisk behandling'. *Ugeskrift for Læger*, 118 årg., 14 (s. 365-371).
- HANSEN, E. BJERG (1960): Forfølgeren i det paranoid-persekutoriske syndrom: Et kasuistisk bidrag til forståelsen af den paranoide symptomatologi baseret på psykoanalytisk teori'. *Nordisk Psykiatrisk Tidsskrift*, 14 (s. 123-136).
- HANSEN, E. BJERG (1963): 'Probleme bei der Paranoiden Symptombildung'. *Psyche*. 17 (s. 146-163).
- HANSEN, E. BJERG (1976): *Paranoia hypochondriaca*. København: Frederiksberg Bogtrykkeri.
- JENSEN, R. & PAIKIN, H. (1980): 'On Psychoanalysis in Denmark'. *Scand. Psycho-Anal. Rev.*, 3 (s. 103-116).
- KORSAA, F. (1989): 'Psykoanalysen i Danmark'. *Psyke & Logos*, 10 (s. 182-222).
- KVALE S. (1986): 'Psychoanalytic therapy as qualitative research'. In: Ashworth P.D. et al (Eds.) *Qualitative research in psychology*. USA: Duquesne University Press.
- MARSTAL, H.B. (1971): 'Nekrolog'. *Ugeskrift for læger*, 22. oktober 1971
- MOORE, N. (1978): 'Psychoanalysis in Scandinavia: Part One Sweden and Finland'. *Scand. Psycho-Anal. Rev.*, 1 (s. 9-64).
- NIELSEN, N. (1952): 'Specialister og kvaksalvere'. *Politikens kronik* 21-3-1952.
- NIELSEN, N. (1954): 'Psykologiens forfald'. *Politikens kronik* 24-11-1954.
- NIELSEN, N. (1954) : *Psykoanalys till husbehov*. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- NIELSEN, N. (1954): 'The dynamics of training analysis'. *Int. J. Psycho-Anal.*, 36 (s. 247-249).
- NIELSEN, N. (1959): 'Psykoanalytiker på kongress'. *Sydsvenska Dagbladet* 5-8-59.
- NIELSEN, N. (1960): 'Value judgements in psycho-analysis'. *Int. J. Psycho-Anal.*, 41 (s. 425- 429).
- NIELSEN, N. (1961): 'Brev til T. Szasz'. Ikke publiceret.
- PAIKIN, H. (1987): 'Boganmeldelse'. *Ugeskrift for læger*, 149 (s. 1292-1293).
- PAIKIN, H. (1992): 'Denmark'. In: Kutter P. (ed.) *Psychoanalysis International: a guide to psychoanalysis throughout the world. Vol.1, Europe*. Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog.
- ROSENFELD, H. (1987): *Impasse and Interpretation*. London and New York: Routhledge.
- SACHS, D. (1991): 'Book review'. *Int. J. Psycho-Anal.* 72 (s.748 - 750).
- SANDLER, J (1983): 'Reflections on some relations between psychoanalytic concepts and psychoanalytic practice'. *Int. J. Psycho-Anal.* 64 (s. 35 - 45).

- SANDLER, J. (1992): 'Reflections on developments in the theory of psychoanalytic technique'. *Int. J. Psycho-Anal.* 73 (s. 189-198).
- STRENGER, C. (1991). *Between Hermeneutics and Science: An Essay on the Epistemology of Psychoanalysis*. Madison, Connecticut: Int. Univ. Press, Inc.
- SØRENSEN, T. (1998): 'Nekrolog'. In: *Weekendavisen* 13.-19. februar 1998.
- VANGGAARD, T. (1968): 'Contribution to symposium on acting-out'. *Int. J. Psycho-Anal.*, 49 (s. 206-210).
- VANGGAARD T. (1969): *Phallós*. København : Gyldendal.
- VANGGAARD, T. (1979): *Borderline of Sanity*. København: Munksgaard.
- VANGGAARD, T. (1987): *Angst: En psykoanalyses forløb*. København: Gyldendal.
- VANGGAARD, T. (1987): 'Korrespondancer'. *Ugeskrift for læger.*, 146 (s. 2053).